

Младен Пурић

ИКОНОБОРСТВО И СЕДМИ ВАСЕЛЕНСКИ САБОР

Ове године се навршава 1200 година од одржавања Седмог Васељенског Сабора у Никеји, 787. године. И поред многих студија о периоду иконоборства (особито у нашем веку),¹ у току ових 12 векова, овај врло комплексан период историје Цркве није у потпуности изучен. Ова значајна годишњица биће повод одржавању симпозиона у целом православном и хришћанском свету, на којима ће многи историчари и теолози свестрано осветлити ову тему и, многе друге актуелне теме везане за икону. Због свега тога, ова година је заиста *Година иконе*.

Познато нам је да иконоборачка криза има два подједнака дела, предсаборски и посаборски, у средини са Седмим Васеленским Сабором који је донео догмат о иконопоштовању. Ми би у овом кратком раду, колико смо у могућности, говорили о досаборском периоду и Другом свеопштем никејском сабору.

Поклонсње светим иконама постоји од самог почетка хришћанства и има огроман значај у црквеном животу и народној побожности. Иако је на развитак првих хришћанских општина утицао старозаветни јудаизам који је Другом заповешћу Декалога забрањивао иконе, ипак уз апостолску проповед Радосне вести многобожачком свету — Црква слика свете иконе (на пример: св. Апостол и Евангелист Лука). За ово почетно сликање икона први хришћани налазили су основу у старозаветном откривању Личнога и Живога Бога Изабраном народу и, у пуноти тога Откривења: у Оваплоћењу Бога Логоса у конкретној историјској Личности Господа Исуса Христа². То прво сликање карактеристично је по симболизму које су једино хришћани разумели. Оно је везано за време катакомби и гонења младе Христове Цркве, новог изабраног народа Божијег, у који улазе сви многобожачки народи са својим културним наслеђем, као што је и уметност.

Изласком из катакомби почетком 4. века у време цара Константина (едиктом из 313), настаје нови период Хришћанства а тиме и нови период

¹) Види код: George Florovsky, Origen, Eusebius, and Conoclastic Controversy, Church History, XIX 2, June 1950, 3—22. Г. Острогорски, Историја Византије, Београд 1959, стр. 157—161.

² Види библијске основе иконе код Др Јустин Поповић, Догматика III део (о иконама), Бгд. 1978, стр. 686—688.

иконографије. Из сусрета хришћанства и многобожачког света јављају се многа погрешна учења, но у исто време цвета и православно иконографско предање. Све тријадолошке и христолошке јереси су изазвале многе жучне расправе и појаву помесних и познатих Седам васеленских сабора³. У свему томе, може се уопштено рећи, да су с једне стране били јеретици — иконоборци, а са друге стране Свети Оци — иконодули са својим мученичким животом и делима која су главни аргументи за светињу иконе као сведока ваплоћења. Одвело би нас у преопширност у навођењу светоотачких сведочанстава: од апологета Игнатија Антиохијског, Тертулијана и Минуција Феликса, преко светог Атанасија Великог до светих Кападокијских Отаца, па све до светог Максима Исповедника и чувеног 82 правила Трулског сабора⁴. Тај континуитет иконографског предања који непрестано траје, блаженопочивши Јустин Поповић потврђује овим речима: „Сво Апостолско — светоотачко Предање јасно и исповеднички одлучно проповеда и исповеда: побожно поштовање светих икона. И кроз то указује васцелу тајну Богочовечанског домостроја спасења: Господ Христос је дошао у свет, постао човек да у човеку васпостави и обнови лик Божји, икону Божју, образ Божји”⁵.

Ово светоотачко сведочење оца Јустина, као и позната мисао Великога Атанасија Александријскога: „О ту Тхеу Логос енинтрописен, ина имис тхеопиитхомен” — „Логос Божји се очовечио, да би се ми обожиили”, садржи у себи целокупан духовни и историјски живот Цркве. Отуда и велика мисија иконе у свету која у себи сабира свеколико богословље Цркве. И као што је свака истина божанског Откривења била проверена и доживљена у мученичком етосу Цркве, тако и икона пролази кроз велика искушења. Поред разних јеретика (аријеваца, духобораца, несторијеваца, монофизита и др.) — који су индиректно били против иконе, поједини јерарси Цркве (на пример Евсевије Кесаријски)⁶ — били су директни противници икона. Наравно, било је случајева да неуки верници нису разумевали прави смисао иконе, па су се ту и тамо јављали примери сујеверног култа слике. Такве примере злоупотребе наводили су касније иконоборци (на пример: неки су прости људи узимали иконе за кумове својој деци, састругивали су их у свето причешће и пили, итд.)⁷. Првобитни рановизантијски спорови око икона у 8 и 9. веку прерастају у иконоборство које траје више од једног века, потресајући моћну Византију.

*
* *

Почетком 8. века територија Византијског (Ромејског) царства била је преполовљена. То већ није ни издалека она наследница великог Рим-

³ О овоме је добро писао Г. Флоровски. Многе његове студије су објављене на свим светским језицима. Објављене су и код нас (Теолошки погледи 1—2, Београд 1982); Такође и одлична студија: Др Атанасије Јевтић, Васељенски сабори и живо предање Цркве, Богословље 1 и 2, Бгд. 1973., 43—78.

⁴ Види код: Ј. Поповић, Догматика III део, страна 689—692. А. П. Лебедев, Вселенски сабори VI, VII и VIII вјекова, Петербург 1904, страна 135—137.

⁵ Ј. Поповић, Догматика, 684.

⁶ Атанасије Јевтић, Патрологија св. 2, Београд 1984, 5—15, с. 7.

ског царства. На Западу се на рачун Римског царства уздигла Франачка држава, а на Истоку, исламом уједињена арабљанска племена муњевито освајају Палестину и Сирију и оснивају Калифат са седиштем у Дамаску. Кад овоме додамо да цео Илирик и Балкан незадрживо за-поседају словенска племена и да су Дунав Бугари прешли војнички ор-ганизовани и јаки и угрозили престоницу ослабљене Византије, онда ће слика стања некада великог и снажног Источног римског царства бити целовитија.⁸

Дуга борба око престола византијских царева, најзад, окончала се доласком на престо Лава III (717—741), који оснива нову династију Иса-вријанаца, познату по политичком вођењу иконоборства. Не треба се томе ни чудити, јер сам цар био је родом из Сирије где су хришћани били пореклом Јевреји са својом дугом традицијом. То нам потврђује једна повест да је Лав III био под утицајем јеврејских мага⁹. Пошто је потицао из нижих друштвених слојева, био је без образовања и врло „груб војник“, како су га многи називали. То му није сметало да у војничкој служби напредује из чина у чин, па да по Божијем допуште-њу дође и на престо. Као цар водио је ратове са Арапима који су не само војнички но и верски били у сталној конфронтацији са Византи-јом. По окончању рата цар издаје врло значајну Еклогу, 726. године. Од почетка своје владавине окупља око себе фанатичне малоазијске епи-скопе — иконоборце¹⁰ и, уз помоћ њих, истовремено отворено иступа против икона, највероватније крајем 726.¹¹ Цар је испочетка био такти-чан, а онда испитавши добро расположење војске и народа, — наредио је скидање Лика Христа Спаситеља са једних познатих врата Цариграда. „Народ је, како вели Г. Острогорски, дотрчао до Халкопратије и када се Јулијан попео на лествице и секиром ударио у лице те поштоване иконе, оборили су га с лествице и убили. Цар је кривце, а то су већином биле женс, казнио смрћу“¹². И не само то, убрзо је наредио скидање свих икона са врата и подизање икона у храмовима изнад људског раста да их не би народ целивао; да би их на крају, 730. избацио из храмова.

Где је у свему томе вођство Цркве и њена јерархија када увелико страда народ и монаштво?

Патријарх Герман I Цариградски одмах је у почетку покушао аргументима да одбрани поштовање икона од напада царевих приста-лица Константина Николијског и Томе Клавдиопољског. Такође је вршио и преговоре са царем, али све је било узалуд. „У уторак 17. јануара 730. Лав III одржао је у сали 19 Акувита силентион (савет), на који је позвао и патријарха Германа. Требало је да се обнародује едикт против пошто-вања икона и Лав је покушао да примора патријарха да га потпише. Герман је одговорио да питања која се тичу вере може решавати само

⁷ Марко Др Арндт, Иконоборство и Седми васељенски сабор, Богословље 1 и 2, Београд, 1976, 79—92, страна 84. ср. Б. А. Успенски, Поетика композиције и семио-тика иконе, Бгд. 1979, 269.

⁸ Г. Острогорски, Историја Византије, Београд 1959.

⁹ Ј. Поповић, Житија Светих за новембар, Бгд. 1977, стр. 785.

¹⁰ Г. Острогорски, О веровањима и схватањима Византинаца (Почеци борбе око икона), Београд 1970, стр. 121—125.

¹¹ Г. Острогорски, Историја Византије, 170.

¹² Г. Острогорски, О веровањима . . . , 129.

васеленски сабор и одбио је да потпише"¹³. Патријарх је одмах дао оставку и повукао се из престонице. На његово место цар је поставио и устоличио монаха Атанасија, који је потврдио свој негативан став према иконама једном окружницом.

Многи историчари говорили су о јеврејском утицају на појаву иконоборства, што је и неоспорно, а то смо видели код Лава III. Међутим, оно се не може само тиме објаснити, но дубље корене треба тражити у гонењу монаштва. Треба рећи заједно са Марком Арндтом, „да утицај на развој иконоборства имао је донекле и положај црквене јерархије у јавном животу Византијске државе, као и однос државне власти према клирицима и монаштву. „По мишљењу неких историчара (на пр. руског историчара Болотова, и неких других), јерархија је у ово време дошла до стања готово једне политичке странке, и од времена Јустинијана II примећује се огроман значај духовништва у свим областима државног живота. Зато иконоборство треба схватити и као једну врсту антиклерикалне реакције од стране ове друге партије^{13a}. То би била световна опозиција, која је, речено данашњим језиком, желела секуларизовати државни апарат. Програм ослобођења од утицаја свештенства и монаштва спровођен је од стране ове друге партије у смислу секуларизације и саме Цркве"¹⁴. Отуда и толико гонење монаштва које ће добити веће размере за време следећег цара Константина V. С правом о. Шмеман ову икономахију назива монахомахијом¹⁵.

Због раздора у Византији Рим се све више удаљује од Цариграда. Ствара се све већи јаз између Истока и Запада и слаби византијски утицај у Италији. Цар у сукобу са тадашњим папом није могао да спроведе иконоборство на Западу. Папа Григорије II одговорио је на писма Лава III.¹⁶ Познати историчар Византије Г. Острогорски је проучио та писма, као и писма других папа, па је добро уочио да христолошки догмат, који је у основи поштовања икона, остаје на Западу туђ и неразумив.¹⁷ Икона је за Запад имала једино дидактичко и естетско, али не и догматско значење. О томе ћемо у даљем раду више рећи касније, а све то нам потврђује потоња историја и духовна култура Запада, као и мишљења новијих римокатоличких историчара.¹⁸

„Проскинеза“ или „поклоненије“ иконама не означава „латрију“ или „служеније“ Богу Једином. То суптилно разликовање прерасло је код Византијаца у теолошко питање првог реда, непосредно повезано са догматом о оваплоћењу Бога Логоса. Апологетски и исповеднички став видимо код патријарха Германа I, папе Григорија II, Георгија Кипранина, а посебно код Јована Дамаскина. Позната су његова три говора — писма написана у времену после мучеништва од 726—730, у

¹³ Исто, 146, ср. А. П. Лебедев, стр. 142.

^{13a} Тезе римокатоличких историчара и неких марксиста

¹⁴ М. Арндт, нав. дело, 85. ср. Цон Мајендорф, Византијско богословље, Крагујевац 1985, страна 62.

¹⁵ А. Шмеман, Исторически пут православия, Париз 1985, стр. 251.

¹⁶ Г. Острогорски, О веровањима, 144.

¹⁷ Исто, страна 117.

¹⁸ Hubert Jedin, Црквени сабори, Загреб 1980, 39. Исти писац је мало посветио простора на обрађивању 7. Васељенског сабора (Повјест Цркве III део).

манастиру Светог Саве код Јерусалима¹⁹. „Дамаскинови говори против иконобораца — најзначајније и најоригиналније, мада и не најпознатије од свега што је икад написано — представљају целовит и сложен теолошко филозофски систем”²⁰ Главна основа тих говора јесте догмат о оваплоћењу Друге Личности Свете Тројице, као и код других поменутих иконодула. Као што су неки историчари говорили само о политичком карактеру иконоборства, тако многи историчари превиђали су христолошку базу свих списа поштовалаца икона.²¹ Зато ћемо се задржати на учењу оветог Јована Дамаскина.

У Дамаскиновом богословском учењу иконе су саставни део праве вере и добијају теолошку димензију каква се не сусреће код Отаца ни пре ни после њега. На Истоку пре светог Дамаскина о икони је говорено непотпуно, мада никако не треба мислити да је код источних Отаца икона била нешто споредно, као што је то био случај на Западу, где је икона имала само поучни карактер. Управо код источних Отаца наглашен је еклисиолошки карактер живота и вере (догме) као неодвојивих елемената Божанског Откривења. У тој светопредањско-црквеној вери васпитаће се и Свети Јован Дамаскин, који ће у свом богословљу посматрати Православље као једну неделиву целину (никако систем). Зато он на почетку свог дела „Извор знања” каже да неће рећи ништа своје, тј. следоваће светом Предању, онако „као што нам символ отаца наших предаде”. Полазећи од оваквог поимања вере и богословља, изградиће свети Дамаскин Теологију иконе, где ће у једној од беседа о иконама рећи: „Ми не прекорачујемо вечне границе које поставише Оци наши, него држимо Предања, као што смо примили. Јер ако станемо кварити устројство Цркве ма и у најмањим стварима, оно ће се постепено разрушити цело”.

Уклањањем патријарха Германа са престола, цар Лав III је православним онемогућио свако теолошко образложење иконопоштовања. Рекли смо да је цар сазвао сабор 730. у Цариграду на коме је осуђено поштовање икона. На овом сабору први пут се појављују иконоборачки богословски аргументи против поштовања икона. Некако у то време написао је и свети Јован своју Другу беседу у одбрану икона (Прва је била написана већ одмах после иконоборачког указа из 725/6.). Иконоборци су оптуживали православне што сликају Господа Исуса Христа. Главни аргумент иконобораца је неизобразивост и неописивост Божанства према Мојсејевом законодавству. Према иконоборачком гледишту, немогуће је насликати Божанску природу Христову него само Човечанску природу, а то би већ било клањање телу, материји, а не Богу. За иконоборце икона је само оно што је истоветно (тавтоно) са прототипом, а то је само и једино Причешће. Како насликан Лик Богочовека Христа није исто што и евхаристијско Причешће, тј. није истоветан са Христом, он не може бити предмет поклонења. У ствари, сво иконоборачко богословље се може свести на један проблем: проблем Ваплоћења Бога Логоса и сликања Њега као таквог.

¹⁹ Синђел Дамаскин, Св. Јован Дамаскин као догматичар, Богословље 2, Београд 1934, 123—140, страна 139.

²⁰ Г. Острогорски, О веровањима, 173.

²¹ Исто (о христолошком догмату икона), стр. 148—163.

²² Г. Острогорски, Историја Византије, 179.

Против иконоборачких ставова устао је св. Јован Дамаскин, износећи православно гледиште на проблем сликања Оваплоћења. У својој првој беседи он је изнео главне мисли у заштиту светих икона, тако да друга беседа не садржи у себи ништа новог. Трећа беседа је најсрећнија и представља систематски трактат, у којој је најпре поставио пет питања о иконама и на њих дао одговоре, а затим дао одговоре на пет питања о поклонењу иконама. У своме излагању он се осећа недостојним и смиреним. Обраћајући се народу које предводе добри пастири, моли их да саслушају његове речи. Износећи свестрану одбрану иконопоштовања, сваку беседу завршава навођењем светоотачких мисли, опширних „сведочанстава древних и славних Отаца“, у којима он види „богоданхнуте учитеље, просвећене благодаћу“, и „богоносне пастире“.

Да би оправдали своје учење, иконоборци су се позивали на Свето писмо Старог завета, често наводећи заповест: „**Не чини себи идола**“, као и цитате светих Отаца. Зато Јован Дамаскин, следећи светим Оцима, труди се да одговори на сва питања иконобораца, почевши најпре од Старог Завета. За разумевање старозаветних догађаја и личности налази кључ у Новом Завету, у Личности Господа Исуса Христа. Он даје тумачење старозаветних „образа“, видивих праслика и „икона“, преко којих се оозерцавају невидиве ствари. Бог се јављао у „образима“ (ликовима) појединим личностима Изабраног народа. Сама природа Божанства је тројична и у себи има „образе“ који указују на присуство Невидивог у видивом. Бог је дао Другу заповест због склоности народа ка идолослужењу. У Старом Завету је наговештено поштовање икона. Јер, „**како ће бити насликано Невидиво? Како ће бити упоређено Неупоредиво? Како ће бити насликано Оно које нема количину ни величину, и, уз, то, је Неограничено? Каквим својствима ће бити одређено оно што нема изгледа? Како ће бити насликано бојама Бестелесно?**“^{21a}

У време појаве иконоборства дошло је до оживљавања јелинизма кроз оригенизам. То је Дамаскин брзо уочио, нарочито препознајући један нови облик христолошке јереси са примесама манихејства. Он у први план ставља православно поимање материје, ослањајући се умногоме на Дионисија Ареопагита. Зато он вели: „**Не куди материју, она није презрена, јер није ништа презрено што је произашло од Бога. То је мудровање манихејаца**“ (Or I, ool. 1245c.). За свештеног Дионисија „**ствари које су се појавиле ваистину представљају иконе невидивих ствари, а ми помоћу видивих икона уздижемо се до гледања Божанства**“. Пошто је навео ове Дионисијеве речи, Дамаскин тврди „**да ми не можемо схватити бестелесност без одговарајућих облика (схиматон аналогундон), који је на неки начин приказују**“.^{21b} Погрешно би било ове речи схватити у смислу да материја служи као пројава постојања духа, или (што је исто), да је свет изражени Бог (Deus explicitus). Према овом неоплатоничарском учењу из Бога еманира материја као најслабија сила божанства, и то је Божанско излажење из себе (egresus). Циљ материје и свега производећег је да поново нађе себе враћањем у Бога (regressus). Управо овакво третирање материје било је карактеристично за иконоборце, који су овакво мишљење наследили од Оригена. И за Оригена ма-

^{21a} Свјатој Јоанн Дамаскин, Творенија том I, с-Петебург 1913, 347—441, I с, страна 350.

^{21b} Г. Острогорски, О веровањима . . . 51.

терија је била привременог карактера. Она је слика (одсјај) горњег свега, међутим, никаква слика не може да верно представи оригинал, зато су ове слике лажне.

За св. Јована Дамаскина материја (свет), као слика или одраз, одвојена је од самог Творца онтолошком разликом. Ту разлику надилази само Творац својим енергијама које су реално присутне у творевини. Према томе, наведене Дамаскинове речи о тварним аналогијама, треба схватити као резултат Божанске енергије која прожимајући сву твар преображава је и узводи Богу. Пунота преображења телесног је остварена Оваплоћењем Христовим. Оваплоћењем Христос у себи рекапитулира (возглављује) сву твар и људској природи враћа ону неокаљану икону по којој је човек створен, а човек је створен по икони Бога Логоса. Бог Логос као Друга Личност Свете Тројице јесте сама икона Бога Оца који је Невидив, али је показан у својој Икони то јест Сину који Оваплоћењем постаје видив. Зато, у Старом Завету, односно до Оваплоћења човек није могао да види Бога него само да Га чује. Старозаветне личности које су виделе Бога, као што је то на пример био Јаков, видели су „очима ума нематеријални Лик који је предсказао будуће“. У Новом Завету чула добијају свој пуни смисао постојања; човеку је сада дато да види Бога. И то гледање Бога освећује човека; „јер смо у суштини освећени од оног времена кад је Бог Логос примио тело, изједначио се са нама у свему осим у греху, и несливено се сјединио са нашом природом, и трајно обожио тело несливеним узајамним деловањем свога Божанства и Свога Тела“.^{21г}

Као главни аргумент против иконобораца Јован Дамаскин наводи: „У раније време, Бог, бестелесан и безобличан, није се могао приказати. Али данас, пошто се Бог појавио у телу и живео међу људима, ја могу да представим оно што је у Богу видиво. Ја не обожавам материју него Створитеља материје, који је ради мене постао материја, који је узео живот у телу и који је преко материје извршио моје спасење“ (P.G. 94 :1245a). Из ове Дамаскинове мисли видимо да је материја обожена у Оваплоћеном Богу Логосу, јер тело Бога припада Богу, а Образ Оваплоћеног јесте Образ Бога. Зато он на више места богословствујући о Христу понавља реченицу: **Идон идос Тхеу то антропинон, ке есохти му и психи — Видео сам човечански лик Бога и спасена је душа моја**“ (**Oratio I 22, Migne 94, 1256 A**). Према томе, када иконограф слика Очовеченог Логоса, он слика Његову Божанску Ипостас (Личност) у којој су „нераздвојиво и несливено“ сједињене Божанска и Човечанска природа. Људска природа је доживела у Христу смисао свог постојања, постигла је саображеност и сличност са Богом, крунисање своје иконичности.

Рекли смо углавном да се у прва два слова у заштиту икона мисли понављају, док је треће слово доста сређеније. Ту је Дамаскин развио богословско одређење иконе и њеног саодноса са Прволиком. По његовом мишљењу, икона је образац, отисак Прволика. Тај принцип иконичности, односа Бога Оца и Бога Сина, пројављује се у свету парадигми, у човеку, у Светом Писму и, кроз слике пророчко-символичког карактера. Сви ти степени испољавања принципа иконичности прожи-

^{21г} Исто, стр. 156.

мају се благодатном силом Христовом. Тако да икону прожимају Божанске енергије, узводећи човека ка Богочовеку и Њему — ка Тројици.

Свети Јован је оптуживао иконоборце да уколико не поштују такву свету икону која је резултат Божанског Домостроја, онда они не поштују ни Бога. Јер, икона није само приказивање Необухвативог, него она првенствено подсећа на извршену Икономију. Принцип иконопоштовања шири човечије самосазнање. Код Дамаскина се ради о динамичкој антропологији где он види човека у широј перспективи: од стварања човека Богом, ка спасењу и будућем васпостављању читавог лика и, остварењу личности у заједници са Богом и људима. Природно је да икона никада не може у потпуности приказати Богочовека и Његово дело, али се зато јавља као траг и доказ његовог присуства на Земљи, у литургији. Кроз богослужење икона нас узводи Богу. То је могуће, јер у икони на тајанствен начин присуствује оно што она изображава. Али треба имати у виду да присутност Лика на икони никако није њихово поистовећење, пошто Лик у својој Ипостасности, неодвојивој од Суштине, још увек остаје недокучив. Поистовећивање Лика и иконе водило би у обожење иконе, којој припада само љубавно поштовање и целивање. То је особито нагласио св. Јован Дамаскин. Међутим, на Западу неће знати правити разлику између обожавања које припада само Богу и, поклонења и поштовања икона, које су „прозор ка небу” (П. Флоренски). Икона није само образовно помагало за приближавање мистерији вере, или књига за неписмене, него нам она, пре свега и изнад свега, открива једну вишу стварност која, мада присутна, остаје неизрецива. Проблем није у томе да ли ћемо моћи изразити ту стварност или да ли ћемо достојно протумачити мистерију, него да у икони назремо стање будућег живота, — изглед нове преображене твари.

Од великог је значаја теологија иконе Светог Јована Дамаскина. Одиграла је велику улогу у доба иконоборачке кризе и припремила Оце за одржавање Седмог Васеленског Сабора. Заиста, сва теологија светог Дамаскина је иконична и, по речима Х. Г. Бека — „постаје богословље иконе”. Богословље иконопоштовања, које је формулисао св. Дамаскин, ослањајући се на живо искуство обожења (тхеосис), дало је закључак дугом периоду светоотачке мисли и духовно је припремило основ за процват средњевековне хришћанске уметности. Но, сада да пређемо на догађаје који су се даље развијали за време ромејског цара Константина V „Гнојеименитог”.

* * *

Наследник Лава III, његов син Константин V Копроним (741—775), наставио је политику свога оца и по суровости га далеко превазишао. Он је такође ратовао са Арапима као и његов отац, али је био већи војсковођа и још ватренији иконоборац. Осим тога, био је даровит што се види из његових списа против икона²². За време своје владавине Константин V непрестано ратује са Бугарима учвршћујући положај Византије. У исто време изгубио је позиције на латинском Западу и припојио Илирик цариградској патријаршији. Ово ће бити од великог значаја за каснију христијанизацију Словена и велику мисионарску делатност Светог Кирила и Методија.

Цар Константин V почео је радити на сазивању једног сабора који би донео одлуку против употребе и поштовања икона. Не само да пише, он припрема сабор и на тај начин што доводи своје присталице на епископске столице. Сабор се састао 10. фебруара 754. на царском двору у Хијереји, на који је дошло 338 епископа, међу којима осим лжепатријарха Константина II (754—766) били су присутни епископи: Теодосије Ефески, Константин Никомидијски, Николај Наколијски, Сисиније и Василије. На иконоборачком сабору који се завршио у Влахеринском храму објављен је орос против икона и анатемисани су апологете икона Герман Цариградски, Јован Дамаскин и Григорије Кипарски. „Том приликом су састављени овакви злочестиви и богомрски догмати: 1) Свете иконе се имају називати: идолима; 2) Сви који се клањају иконама, нека су анатема, а на првом месту бивши патријарх Герман нека је проклет; 3) Сваки је дужан иповедати: не само светитељи, после своје смрти, него и сама Мајка Божија, не могу нам ништа помоћи својим посредовањем; 4) Нека се нико не усуди називати светима апостоле, мученике, преподобне и све који су угодили Богу; 5) Овај сабор се има сматрати и називати Седмим Васељенским Сабором; сваки пак онај који не признаје овај Сабор, нека је анатема, као Арије, Несторије, Евтихије и Диоскор”²³.

Цар Лав III и Констатин V, за време којих је бес иконобораца био најокрутнији, уништавали су иконе и свете мошти, крчећи зидове храмова, али они нису уништавали друге нерелигиозне слике. Напротив, место икона, како каже историчар уметности А. Грабар, „сликано је дрвеће, разне биљке, вртови и велики кавези са птицама, заправо птице окружене биљкама. Све те представе у иконоборачко доба носе обележје источњачких утицаја, персијских и арапских”²⁴.

Најснажнији отпор пружио је монаштво од којих су многи забили и мученички венац. Поменуо бих овде једног од таквих мученика не само савешћу већ и крвљу: Светог Стефана Новог (29. новембар) ²⁵. Као што је Првомученик и Архиђакон Свефан расправљао са окорелим Јудејцима, тако и Стефан Нови дуго расправља, дивно бранећи древну праксу и веру хришћана — мученички завршава свој живот 768. године — запечативши крвљу својом поштовање икона. У овом злокобном периоду историје Цркве емигрирало је у јужну Италију педесет хиљада монаха. Многи манастири су потпуно запустели, имања конфискована, а зграде дате војницима на употребу, поставши како се каже у 13 правилу Седмог Васељенског Сабора — катагогија (обична свратишта)²⁶. Ево шта се још говори о страшном гонењу монаха у Житију Св. Стефана Новог: „Изобличен због своје јереси од многих славних и мудрих монаха, и разлозима њиховим сатрвен, Копроним са неукротивом јарошћу устаде на монахе: гоњаше их страховито, грђаше их на све могуће начине, називаше монашки лик одећом таме, а

²³ Ј. Поповић, Житија светих за новембар, 792/3.

²⁴ Андре Грабар, Византија — визант. уметност средњег вијека, Н. Сад 1969, 76.

²⁵ Ј. Поповић, Житија светих за новембар, 783—812. ср. Еп. Николај, Пролог, Београд 1985, 949/50. У прилог овоме, постоји добра студија А. Јевтића: Монаштво и мучеништво, Гласник СПЦ 11, Бгд. 1980, 253—260.

²⁶ Еп. Никодим Милаш, Правила Православне Цркве с тумачењима, књ. I, Нови Сад 1895, 618/19.

саме монахе називаше идолопоклоницима зато што свим усрђем стајаху за молитвено поштовање светих икона...²⁷

После смрти Константина V Копронима, за време Лава IV Хазара (775—780) настапа затишје око гонења иконопоштоватеља. Међутим, тек по његовој смрти почиње јавно дискутовање о иконама, када је дошао на престо његов десетогодишњи син Константин VI. Пошто регенство преузима царица Ирина — тајна иконопоштоватељка, долазе боља времена за Цркву. Царица припрема терен за сазивање *Седмог Васеленског Сабора*. Године 784, цариградски патријарх Павле (780—784) одлази у манастир „мучен савешћу што је Црквом владала тиранија и што је одвојена од других седишта хришћанства“²⁸. Тада царица Ирина сазва све великодостојнике, духовне и световне, и народ у палату, звану Магнавра, која се налазила у предграђу Едом, и рече им: Познато вам је да нас патријарх Павле остави. Потребно је стога да изаберемо Цркви доброг пастира и учитеља. И сви повикаше, говорећи: Нико други не може бити, само Тарасије! Тада Тарасије изиђе на средину и рече: Видим растргану и раздељену Божју Цркву. И источни и западни сваки дан нас проклињу. Тешка је клетва и отсечење од Царства Божијег. Ако се сазове Васеленски Сабор, и сви се у вери сложу ујединимо, јер ништа није тако угодно Богу, него да сви бораве у јединству вере и љубави, — онда пристајем, иако сам недостојан и неискусан, да примим Управу Цркве. Ако пак Васеленског не буде, и јерес се не истреби, и вера се не уједини са свим источним и западним црквама, онда ја не желим да будем проклет и осуђен, и не пристајем да будем патријарх, јер ме никакав цар неће моћи избавити од суда Божјега и вечне казне²⁹.

Сабор заиста буде заказан за 31. јул 786. у цркви Светих Апостола у Цариграду, али до одржавања није дошло када су војници растурили сабор. Ирина није одступала од свога плана већ мудро учинивши, распусти стару војску и сазива сабор, 13. октобра 787, у Никеји. Од преко 350 епископа, било је представника и са Запада и са Истока. Запажен је био велики број свештенства и монаштва, осим хришћана који су били под Арапима. Треба истаћи посебан значај монаштва не само у дотадањем очувању поштовања икона, но и на живој саборској дискусији и вођењу главне речи на Сабору и потписивању записника седница³⁰. Многи су напустили Сабор незадовољни дискусијама и великом снисходивошћу према епископима иконоборцима. Јер, први сложен проблем био је примање тих јеретика иконобораца, и други, враћање икона у јавни и приватни живот хришћана.

При решавању првог питања, Оци Сабора иако су имали у виду стање Цркве у друштву, били су подељени у две струје. Једни су били сагласни да се епископи иконоборци, пошто се одрекну својих заблуда по питању поштовања светих икона врате у редове Цркве, док су други заузимали оштрији став без икакве попустивости, захтевајући казне за епископе посрнуле у иконоборству. По том питању патријарх Тарасије, као реалиста и политичар, био је за снисхођење, опроштај и по-

²⁷ Ј. Поповић, Житија светих за новембар, 790.

²⁸ Стивен Рансимен, Византијска цивилизација, Бгд. 1964, 119.

²⁹ Ј. Поповић, Житија светих за фебруар, Београд 1973, 429.

³⁰ Дјејанија Всленских Соборов, том VII, Казањ 1873, 86, 185.

вратак на раније епархије. Све ово чинио је добро познавајући богословску литературу претходних Сабора и последице одлучивања ових епископа, али све чинећи уз толерантно понашање на Сабору, промишљено испитујући држање монаха по овом питању³¹.

После овога примања међусобно подељених иконоборачких епископа у црквену заједницу, Сабор је приступио разматрању питања о поклонењу иконама. Том приликом монаси су захтевали да се одмах икона донесе на Сабор и да се присутни пред њом поклоне, што је и учињено. Сабор је најпре осудио учење иконоборачкога сабора из 754. и рехабилитовао тамо анатемисане личности. Истакао је значај и смисао поштовања икона уз навођење сведочанстава из Светог Писма и патристичких списа и, — осудио иконоборачку јерес — наглашавајући овде јасну разлику између *Латрија* (обожаванье, служење) које припада само Богу и *проскинеза* (поклонење) светим иконама Господа Исуса Христа и Пресвете Богородице, Светих Ангела и Светитеља³². На жалост, на Западу неће правити ову теолошку разлику, па ће доћи до одбацивања и осуде ових одлука Седмог Васеленског Сабора, на сабору у Франкфурту 794. године. До тога је дошло због непознавања грчког језика и богословске терминологије Отаца Истока. Сабор у Никеји је донео и 22 канона, који имају огромну важност са догматом о иконопоштовању.³³

Иконоборство ће се појавити поново за време Лава V Јерменина (813—820), Михајла II (829—842) и његовог сина Теофила, када ће доћи до Торжества Православља (843). У том времену, поред велике улоге патријарха Никифора и светог Теодора Студита, имаће улогу и надхнута одлука богоносних Отаца Седмог Васеленског Сабора, са којом је осуђено иконоборство (богоборство) свих времена^{33а}. Ево те одлуке:

ДОГМАТ СЕДМОГ ВАСЕЛЕНСКОГ САБОРА О ПОШТОВАЊУ ИКОНА

Милошћу Божијом, а по указу верног и христољубивог цара Константина и царице — мајке Ирине, сабрао се овај Свети Васеленски сабор, ево по други пут, у славном митрополијском граду Никеји, у храму Свете Софије (Премудрости Божије).

Настављајући традицију Католичанске (Саборне) цркве, овај Сабор је одлучио да одреди и објави следеће:

Поставивши себи за циљ: служење Истини, ништа не одбацисмо (од учења и вере Цркве), нити пак додасмо ма какву новотарију, него сачувасмо сва учења Католичанске цркве у њиховој целовитости.

Као верни следбеници претходних шест васеленских сабора, све на њима донете одлуке потврдисмо.

³¹ Исто, 86, 93, 111 и др. ср. Лебедев, нав. дело, 190—195.

³² Н. Jedin, Црквени сабори, 39; ср. Г. Острогорски, Историја, 190.

³³ Н. Милаш, нав. дело, 611, 618—19 и 622 и 623; 596—632.

^{33а} Особито је велико иконоборство у наше време, на нашим просторима, где се унаказује слика Божја у човеку кроз разна модерна средства. Поменуо бих данашње стање православних Срба на Косову, у Југославији и, положај хришћана на Кипру и у Либану, а посебно у СССР...

У свакој побожности и брижnome труду око Истине, објављујемо да:

— високодостојне и свете иконе, које су, као образ (тј. облик) Часног и животворнога Крста, бојама насликане, или пак у мозаику, или од каквог племенитог метала начињене, ове иконе дакле — морају бити освећене и у светим храмовима са највећим поштовањем чуване.

На исти начин треба поступати и тако односити се и према свегим утварама (богослужбеним предметима) и одежама црквеним, а то се исто односи и на иконе, које су на зидовима и плочама — по приватним кућама и јавним путевима.

Свуда би, најпре, требало поставити образ (лик или икону) Господа, Бога и Спаситеља нашег Исуса Христа, а затим: Пресвете Владарке наше — Богородице, па онда: сваке хвале достојних анђела, као и свих светитеља Божијих.

Сви они који, гледајући свете иконе, пониру у ликове на иконама приказане, сви они, дакле, у себи треба да оживе сећање и да оживотворе личност, или догађај са иконе.

Икони се указује пуно поштовање, али јој не припада и обожавање, јер по вери коју исповедамо, наше обожавање припада само Троједином Богу! Иконопоштовање је, дакле, веома блиско оном побожном чину који се изражава приношењем тамјана и паљењем свећа.

Исто такво поштовање (као и иконама) припада и облику Часног и животворног Крста, Светом еванђељу, као и светитељским моштима, баш као што нам је остао побожни обичај од отаца Цркве.

Поштовање које се указује икони упућује се, у ствари, њеном пробразу, праслици. Свако, дакле, ко се према икони с поштовањем односи, он, преко њих — поштује и слави на икони приказану личност, или садржај приказаног догађаја.

А сви они који се усуде другачије да умују, или шта више тако и друге да уче, или — по угледу на јеретике — да Свето предање Цркве почну извртати, а и они који желе да уведу било какву безумну фантазију или пак да ма коју у цркви освећену ствар униште — било да је то Еванђеље, или остале украшене (црквене) књиге, или облик Часног крста, или било коју од икона, или део светитељских моштију — сви такви, као и они који се према свему наведеном у своме понашању и својим речима дрско и недостојно односе, а што се закону црквеном противи, као и они који узимају Богу повећане, а за свето богослужење освећене утвари, или пак било шта из манастира себи присвоје — па то почну користити као профане ствари такви — ако су у рангу епископа, или каквог другог црквеног служитеља — да буду свргнути, а ако су монаси, или лаици — нека буду удаљени од Светог причешћа.³⁵

* * *

У огњу икономахије искристалисала се наведена одлука Сабора и Теологија иконе. Видели смо да је „иконоборство успело да се наметне толико дуго једино зато што је било вешто вођено и што су га помагали војници, углавном Азијати по рођењу, и сви они којима се није свиђала моћ Цркве и манастира у порасту“³⁵. Тај политички чинилац обо-

³⁵ С. Рансимен, н. дело, 114; Г. Флоровски, и. д.; 5.

јен теолошком аргументацијом одиграо је велику улогу у појави иконоборства. У богословским расправама учествују цареви, не само издајући едикте, него пишу списе поткрепљене богословском фразеологијом. Сазивају иконоборацке саборе (754 и 815) чије су нам одлуке познате из седница Седмог васељенског сабора. Нажалост, већина иконоборацких списа је уништена по деветом правилу Сабора у Никеји³⁶. На основу списа иконодула можемо донекле проследити богословски део рада о иконоборству и његовим изворима.*

За иконоборце иконопоштовање је сујеверје непросвећених маса, које, поред осталог, може да ослаби одбранбену снагу државе, јер се уздање више полаже у чудотворност икона, а мање у сопствену борбену снагу; да су иконе које приказују недокучива небеска бића у ствари идоли које забрањује Библија; да Христа није могуће сликом описати, јер би се тиме порицала Његова Божанска природа која је неописива; да поштоваоци икона у њима поштују твар, а превиђају Творца; да Библија нигде директно не захтева сликање икона³⁷. На ово и овакво учење доста је утицала, између осталих и, плагијатска литература под именом светог оца Епифанија, писца с краја 4. века, који је уживао велики ауторитет. Те списе студиозно је обрадио Г. Острогорски, те се нећемо задржавати на њима³⁸.

Истина, у народу је било сујеверја и остатака паганства при поштовању икона. То ће се прочистити у борби иконодула и иконокласта. Оно што прво уочавамо код иконобораца јесте неразликовање између двеју природа и једне ипостаси Богочовека Христа: „Ако икона жели да изобрази Божанство Христа, онда она схвата Божанство као ограничено, „описиво“ (периграптон), а то је онда аријевство. Ако ли пак осликава Божанство помешано са телом онда се пада у јерес Евтихијеу, тј. монофизитство. А ако се иконом представља само човечанска природа Христа без Божанске, одвојена и посебна, онда је то несторијевство“³⁹.

Зато су иконоборци забранили иконе Исуса Христа и иконе светих, у чему се види њихова слабост. „Јер за иконе светих људи не важи онај аргумент о неописивости и неизобразивости Божанства у Богочовеку, који је био у основи порицања поштовања Христове иконе“⁴⁰. Ако није могуће сликање Богочовека онда није могуће ни богопознање, обожење. Тако да иконоборство „у принципу одбацује свако знање и свако богословље, и сваку реч људску као средство изражавања догмата“⁴¹. У свему овоме иконоборци нису могли да споје историјску слику и „стање славе“ Христа и Његових Светитеља. Дакле, био је проблем у симболизму и историји, што налазимо код Оригена, по којем је и Нови За-

³⁶ Н. Милаш, нав. дело, 611.

³⁷ А. В. Карташев, Вселенски Собори, Париж 1963, 702.

³⁸ Г. Острогорски, О веровањима, 67—117.

* Теми оцене извора за и против икона треба посветити посебну студију. Г. Флоровски је започео рад на изворима иконоборства. Доста је томе допринео и Г. Острогорски. Наша намера је само да укажемо на неке изворе иконоборства: јудаизам, ислам, јелинизам.

³⁹ Ј. Мејендроф, Введение в свјатоотеческое богословие, Њујорк 1982, 316. ср. Ј. Поповић, Житија (новембар), 792/3.

⁴⁰ М. Арндт, н. д., 87.

⁴¹ А. В. Карташев, н. д., 744.

вет само сенка и симбол. То је била главна тачка иконоборачког сабора 754.⁴²

У време појаве иконоборства дошло је до оживљавања јелинизма, који је један од извора многих погрешних учења, као на пример, погрешног схватања светих икона. Иконоборци нису признавали уметност, а једино Евхаристију су сматрали за икону Христа. Да би то богословски потврдили, позивали су се на свете Оце, наводећи цитате из њихових списа који су им одговарали. Највише су се позивали на писмо аријеваца Евсевија Кесаријског (али не и на Оригена!), који је између осталог у одговору на питање Констанције, ово рекао: „Облик слуге”, који је Логос узео на себе у Исусу Христу, није више реалан и да њена брига за материјалну слику Исусову није у домену истините вере. После његовог прослављања, о Христу се може размишљати једино „у духу”⁴³. У суштини ова Евсевијева христологија је оригенистичка. Тако да борба са иконоборством у суштини је борба са оригенизмом, у ствари са јелинским синкретизмом.

Насупрот иконоборачком ставу, Оци Седмог васеленског сабора су благословили уметност, науку и културу. Још пре овог Сабора у списима светог Јована Дамаскина главна основа за иконе је истина оваплоћења Бога Логоса, што ће Оци сабора потврдити. Велику важност има такође и 82 правило Трулског сабора, које гласи: „У извесним репродукцијама уважених икона, Претеча је насликан као симбол благодати. Он је био скривени пралик оног истинског јагњета — Христа нашег Господа, који нам се показао сагласно Закону. Пошто смо прихватили старозаветне наговештаје и сенке као симболе истине, који су предани Цркви, данас ми дајемо предност новозаветној благодати и истини као испуњењу Закона. Стога да бисмо свима очигледно представили, бар помоћу боје, Онога који је савршен, одлучујемо да од сада Христос, наш Господ, може да буде представљен само у свом људском облику, а не као некад, у облику јагњета”⁴⁴.

Што се пак тиче главног аргумента иконобораца, о светој Евхаристији као једино могућој „икони” Господа Христа, оци Седмог Васељенског Сабора рекли су: „Ниједан од Апостола и Еванђелиста нигде не назива бескрвну жртву (тј. Евхаристију) сликом тела Господњег. Ако пак неки Оци, на пр. Василије Велики и Евстатије Антиохијски, и називају хлеб и вино у бескрвној жртви „антитипа” („местообразнаја”), они их тако зову само до момента њиховог претварања у истиниту крв и тело Господа. Учити пак оно што уче иконоборци значи уствари одбацити и порицати претварање Светих Дарова”⁴⁵.

Одлука о иконопоштовању коју смо напред навели садржи целокупну теологију иконе: библијско-богословске основе, антрополошке и психолошке основе, догматски и практични смисао. Сједињавајући знак и слику, симбол и реалност, канон и стваралаштво, икона упија у себе све основне богословске проблеме. Поштујући тако преко иконе творевину и њену христолику светињу ми не обожавамо творевину него преко

⁴² Г. Флоровски је први указао на Оригенов утицај (нав. д. 17—22).

⁴³ Дјејанија ... 530—531. (М. Поснов, Историја ..., 455).

⁴⁴ Манси, XXXII 103., код Ј. Мајендорфа, Византијско богословље, 54.

⁴⁵ Карташев, н. д., 743. цит. код: М. Арндт, Иконоборство и ..., 88.

ње прослављамо и уздижемо се њеном Творцу (По овом питању иконоборци су били под утицајем Платона и манихејства). У иконографији нема места за машту⁴⁶. Постоји велика разлика између иконе и уметничке слике. Предуслов за стварање иконе је преображење човекове личности. Стваралаштво иконе које се остварује у Цркви Христовој до Другог доласка Христовог (када ће доћи Ново небо и Нова земља) — је стварање иконе у самом себи. Јер, у тајни поштовања светих икона раскрива се и тајна поштовања човека као живе иконе Божје. Зато су прави иконописци — свети оци и свете матере у Цркви Лепоте богочовечанске.

Сагласно догмату иконопоклонeња и вековном руководитељству Светога Духа, у сагласности са конкретним каноном симболике (сликарске, појачке, архитектонске, богослужбене итд), слике су дужне да се максимално приближавају прасликама, да буду њихова сличност (подобје). Ово се, по мишљењу светих отаца, јавља као један од најважнијих фактора, који обезбеђују тајанствену, невидиву, но реалну и живу везу између „земаљских“ и „небеских“. Пралик (првообраз) и лик (образ) — пише преподобни Теодор Студит — на неки начин имају постојање једно у другом⁴⁷. Отуда лик (образ) по канону (у било којем виду литургије: свештенодејства, живопис, црквено појање, архитектура итд) увек таји у себи благодатно присуство прволика, то јест онога, кога он изображава, због чега и постаје светиња, која тражи према себи најпобожнији однос, и способан је благодатном силом прволика поново да утиче на човека (овде је обратна веза у циљу „спасење човека — спасење твари“)⁴⁸. Поред овога, други важан фактор је освећење црквених предмета, у овом случају — икона, које постају активне, односно чудотворне.

*

Касније ће у другом периоду иконоборства учење о иконама у потпуности разрадити патријарх Никифор и Теодор Студит. Победа над иконоборством (843) значила је, како вели Ј. Мајендорф, да се веровање може изразити не само у пропозицијама, књигама, кроз лични доживљај, него и човековом влашћу над материјом, преко естетског доживљаја, преко гестова и положаја тела пред светим иконама. Све ово спада у област философије, религије и антропологије. Богослужење, литургија, религиозна свест, прожима целог човека, без омаловажавања било које функције његове душе или тела, не пропуштајући ни једну од њих световном царству⁴⁹. Велики је значај победе над иконоборством за даљу судбину Православља, односа Запада и Истока итд.⁵⁰ Зато се сваке године у недељу Православља и чита Синодик Православља: Речима Божјим освећујемо усне, иконама освећујемо своје очи узводећи преко њих ум свој и срце своје богопознању. У видивом гледамо Неви-

⁴⁶ А. Кузнецов, Православнаја икона..., Журнал 11, Москва 1970, 73—79, 76.

⁴⁷ Овај црквени отац као основ доказивања истинитости иконопоштовања поставља представу о сличности (подобју), захваљујући којој у слици треба да буде упозната праслика.

⁴⁸ Л. Лебедев, Духовно преображење..., Гласник СПЦ 3, 1984, 60.

⁴⁹ Ј. Мајендорф, Византијско богословље, 63.

⁵⁰ А. Шмесман, Исторически пут Православия, 253.

диво, као у светим знацима Његовог присуства; Његовим светим присуством преображавамо себе и творевину, постајући Ново небо и Нова земља, нова христолика твар, која има за свршетак и крај — само богочовечански бескрај.

Заиста, својом очигледном лепотом икона сведочи о сјединењу Бога и човека; сведочи о освећеној материји и евангелизацији културе; њена тихост лечи нас од излишних речи и открива нам могућност да познамо Бога као Лепоту и да отпочнемо живот јачи од смрти. Икона је један симбол — наговештај који даје могућност да се наслути слава будућег света, у који је Црква позвана да нас уведе. И зато је била огорчена борба светих Отаца за иконе у време иконоборства, па и до наших дана, када је изазовно присутно иконоборство на Западу и, код нас православних кроз утицај западне културе („Западно вавилонско ропство“ у теологији, уметности...). Данас, када је свет у великој кризи секуларизма, — икона и њена реалност открива доступ ка Богу Ваплоћеном.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА:

I. Извори

- 1) Дјејанија Вселенских Соборов, Том VII, Казан 1873. (Акта VII Васеленског Сабора — Манси XII 959 г. XIII, 1 г.).
- 2) Др Јустин Поповић, Житија Светих за фебруар, Београд 1977.
- 3) Др Јустин Поповић, Житија Светих за новембар, Београд 1977.
- 4) Никодим Милаш, Правила васељенских сабора с тумачењима I књига, Нови Сад, 1895.

II. Општа дела

- 5) Јевсевије Поповић, Опћа црквена историја Књ. I, С. Карловци 1912.
- 6) Георгије Острогорски, Историја Византије, Београд 1959.
- 7) Г. Острогорски, О веровањима и схватањима Византијаца, (о иконама), Београд 1970.
- 8) Др Јустин Поповић, Догматика III део, Београд 1978.
- 9) Hubert Jedin, Crkveni sabori, Zagreb 1980.
- 10) August Franzen, Pregled povijesti Crkve, Zagreb 1983.
- 11) А. П. Лебедев, Вселенски собори VI, VII и VIII вјеков, с-Петербург 1904.
- 12) А. Б. Карташев, Вселенски собори, Париж 1963.
- 13) М. Поснов, Историја хришћанској Цркви, Брусел 1964.

III. Студије

- 14) Г. Флоровски, Византиски Отци V—VIII, Париж 1933.
- 15) Ј. Мајендорф, Введение в свјатоотеческое богословие, Њујорк 1982.
- 16) Л. Успенскиј, Икона в современном мире, Париж 1977.

- 17) А. Шмеман, Историческиј пут православија, Париз 1985.
- 18) Џон Мајендорф, Византијско богословље, Крагујевац 1985.
- 19) Стивн Рансимен, Византијска цивилизација, Београд 1964.
- 20) Андре Грабар, Византија — визант. уметност сред. века, Н. Сад 1969.
- 21) Б. А. Успенски, Поетика композиције и семиотика иконе, Београд 1979.
- 22) П. Флоренски, Икона — поглед у вечност- Београд 1978.
- 23) К. Каварнос, Византијска мисао и уметност, Београд 1978.
- 24) Божидар Мијач, Икона — света слика, Београд 1980.

IV. Чланци

- 25) Др Атанасије Јевтић, Васељенски сабори и живо Предање Цркве, Богословље 1—2, Београд 1973, 43—78.
- 26) Марко Др Арндт, Иконоборство и Седми Васељенски Сабор, Богословље 1—2, Београд 1976, 79—90.
- 27) Димитрије Калезић, Теолошки смисао иконе, Теолошки погледи 1, Београд 1973, 46—59.
- 28) П. Н. Евдокимов, Теологија лепоте (превод Еп. Данила), Гласник СПЦ 11, Београд 1970 326—334.
- 29) М. Соколова, Суштина и тајна православне иконе, Црква — Календар за 1982, 48—51.
- 30) Св. Теодор Студит, Писмо Платону, своме дух. оцу о поштовању икона, Православље 336, 15. март 1981. Превод јеромонаха Атанасија, 1—4.
- 31) Лев Лебедев, Духовно преображење створеног у православном богослужењу, Гласник СПЦ 3, Бгд. 1984, 57—63.
- 32) Л. Успенскиј, Седмој вселенскиј собор и догмат об иконопоштовани, Журнал московској патриархии 12, Москва 1958, 40—46.
- 33) А. Кузнецов, Православнаја икона как одно из виражениј ученија Церкви, Журнал 11, Москва 1970, 73—79.
- 34) М. Соколова, О древној иконописи, Журнал 6, 1975, 72—78.
- 35) G. Florovsky, Origen Eusebius and the Iconoclastic Controversy, Church History, XIX N. 2 June 1950, 3—22.

Summary

Mladen Purich

ICONOCLASM AND THE SEVENTH ECUMENICAL COUNCIL

This article was written on the occasion of the 1200th anniversary of the 7th Ecumenical Council in Nicaea and was read at the symposium sponsored by the Theological Faculty in Belgrade on the 2nd November, 1987.

This historical-theological study presents the main roots and sources of iconoclasm as well as the Orthodox teaching on veneration of icons.

Because of the fact that in theology of icon a major pre-Conciliar role was played by St. John Damascenus, the author deals with his doctrine in more detail, indicating some basic points in his teaching and in the Orthodox iconographic tradition. The crucial source for the teaching on the veneration of icons is the doctrine on the Incarnation of God the Logos, according to which we paint the **Hipostasis** (Person) of the Lord Jesus Christ in whom both natures are united.

The author has translated the **oros** (decision) of the Seventh Ecumenical Council, in which the Fathers of the Council pointed out a clear difference between **latria** (worship), which is due only to God, and **proscēnesis** (veneration) of the holy icons of Christ, Mother of God and the saints. In the West this differentiation was not made because of ignorance of the Greek language and theological terminology of the Eastern Fathers. Therefore, the victory against the iconoclasm (in 843) was of great significance for the further destiny of Orthodoxy and relations between East and West.